

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์
ของวิธีการติดตามเยี่ยมมารดาหลังคลอดที่บ้าน
และทางโทรศัพท์ต่ออัตราการเลี้ยงลูก
ด้วยนมแม่อย่างเดี๋ยว
โรงพยาบาลเจ้าพระยามรราช จังหวัดสุพรรณบุรี

อาพร ว่องสุขสวัสดิ์, พยม.
โรงพยาบาลเจ้าพระยามรราช จังหวัดสุพรรณบุรี

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงทดลอง เพื่อศึกษาแนวทางเพิ่มอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้ได้ตามเป้าหมายด้วยการติดตามมารดาหลังคลอดโดยการเยี่ยมบ้านและทางโทรศัพท์ เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของวิธีการติดตามเยี่ยมประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้ คือมารดาที่คลอดในโรงพยาบาลเจ้าพระยา-ยมราช ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2549 จำนวน 60 ราย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มๆ ละ 30 ราย กลุ่มที่ 1 ติดตามเยี่ยมโดยการเยี่ยมบ้าน กลุ่มที่ 2 ติดตามเยี่ยมทางโทรศัพท์ ดูผลสัมฤทธิ์ต่ออัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว เมื่อเด็กอายุครบ 6 เดือน

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ 1 ติดตามเยี่ยมโดยการเยี่ยมบ้าน สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้นานถึง 6 เดือน คิดเป็นร้อยละ 40.0 ซึ่งเท่ากับกลุ่มที่ 2 ซึ่งเป็นกลุ่มที่ติดตามเยี่ยมทางโทรศัพท์ เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของวิธีการติดตามเยี่ยมมารดาหลังคลอดต่ออัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว พบว่ามารดาหลังคลอดซึ่งติดตามเยี่ยมโดยการเยี่ยมบ้านและติดตามเยี่ยมทางโทรศัพท์ มีอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีนโยบายให้แม่ทุกคนเลี้ยงลูกด้วยนมตนเองอย่างเดียว 6 เดือนแรก และเลี้ยงควบคู่กับอาหารเหมาะสมตามวัยจนลูกอายุ 1-2 ปี โดยกำหนดเป้าหมายให้แม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือน (exclusive breastfeeding) ร้อยละ 30 (ศุนย์นมแม่แห่งประเทศไทย, 2548) แต่จากการเก็บข้อมูลของศุนย์นมแม่แห่งประเทศไทย พบว่า อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 4 เดือน มีเพียงร้อยละ 16.3 (นางนุช บุญเกียรติ, 2547) ซึ่งมีอัตราต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้มาก ทั้งๆ ที่แม่ทุกคนคลอดจากโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่ลูก และได้รับการช่วยเหลือให้แม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่จนสำเร็จก่อนกลับบ้าน

โรงพยาบาลเจ้าพระยาฯ เป็นโรงพยาบาลหนึ่งที่ผ่านมาการประเมิน

เป็นโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่ลูกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 ได้ส่งเสริมให้แม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่มาตลอด ตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข จากการเก็บข้อมูลการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของโรงพยาบาล เดือนมีนาคม พ.ศ. 2548 ที่ผ่านมามีพบว่า อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ก่อนออกจากโรงพยาบาลสูงถึงร้อยละ 97.63 แต่อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 1, 4 และ 6 เดือน พบว่ามีเพียงร้อยละ 17.2, 9.25 และ 7.69 ตามลำดับ (คลินิกนมแม่, 2548) ซึ่งยังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้มากเช่นกัน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การติดตามเยี่ยมของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขน่าจะช่วยเพิ่มอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้สูงขึ้น และช่วยให้แม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อไปได้นานขึ้น จึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของวิธีการติดตามเยี่ยมมารดาหลังคลอดที่บ้านและทางโทรศัพท์ เพื่อหาแนวทางเพิ่มอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้ได้ตามเป้าหมาย และช่วยให้แม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้นานขึ้น

วัตถุประสงค์

1. ติดตามผลของการเยี่ยมมารดาหลังคลอดโดยการเยี่ยมบ้านต่ออัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว
2. ติดตามผลของการเยี่ยมมารดาหลังคลอดโดยการโทรศัพท์ ต่ออัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว
3. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของวิธีการติดตามเยี่ยมมารดาหลังคลอดที่บ้านและทางโทรศัพท์ ต่อ อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว
4. เพิ่มอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้ได้ตามเป้าหมาย
5. หาแนวทางการติดตามเยี่ยมแม่ที่เหมาะสม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลองเพื่อศึกษาแนวทางเพิ่มอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้ได้ตามเป้าหมายด้วยการติดตามมารดาหลังคลอดโดยการเยี่ยมบ้านและทางโทรศัพท์ รวมทั้งหาแนวทางการติดตามเยี่ยมที่เหมาะสม

ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้ คือมารดาที่คลอดในโรงพยาบาลเจ้าพระยาฯ ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2549 พักหลังคลอดที่ตึกสามัญหลังคลอด จำนวน 60 ราย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มๆ ละ 30 ราย ในแต่ละกลุ่มประกอบด้วย แม่ครรภ์แรก/ครรภ์หลัง คลอดปกติ/คลอดโดยผ่าตัดคลอด ทำงานอยู่บ้าน/ทำงานนอกบ้าน เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มมีความคล้ายคลึงกัน ติดตามเยี่ยมโดย

กลุ่มที่ 1 ติดตามเยี่ยมโดยการเยี่ยมบ้าน เมื่อเด็กอายุครบ 1 วัน, 1, 6 สัปดาห์

กลุ่มที่ 2 ติดตามเยี่ยมทางโทรศัพท์ เมื่อเด็กอายุครบ 1 สัปดาห์, 1, 4, 6 เดือน

ทั้ง 2 กลุ่มดูแลสัมฤทธิ์ต่ออัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว เมื่อเด็กอายุครบ 6 เดือน

การรวบรวมข้อมูลโดยใช้ข้อมูลจาก

1. แบบบันทึกคลินิกนมแม่
2. แบบบันทึกข้อมูลการเยี่ยมมารดาหลังคลอดและติดตามผลการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระยะเวลาต่างๆ การโทรศัพท์สอบถามมารดาเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ตามหมายเลขที่มารดาแจ้งไว้ ขณะอยู่โรงพยาบาล

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/FW (statistical Package for the Social Science/for windows) หาค่าจำนวน ร้อยละ ข้อมูลส่วนบุคคล ของมารดาหลังคลอด และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของวิธีการติดตามเยี่ยมต่ออัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยใช่วิธีทดสอบไค-สแควร์ (Chi-Square)

ผลการวิจัย

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ มีอายุระหว่าง 20-29 ปี มากที่สุด ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง ตั้งครรภ์แรกเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นครรภ์ที่ 2 คลอดโดยการคลอดทางช่องคลอดมากกว่าการผ่าตัด มีความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นาน 6 เดือนมากที่สุด รองลงมาคือ 2 ปี อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของกลุ่มตัวอย่าง สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้นานถึง 6 เดือนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.0 เท่ากันทั้ง 2 กลุ่ม ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ ของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลส่วนบุคคล	กลุ่ม 1		กลุ่ม 2	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุมารดาหลังคลอด				
น้อยกว่า 20 ปี	5	16.7	10	33.3
20-29	19	63.3	13	43.3
30-39	4	13.3	6	20.0
มากกว่า 39 ปี	2	6.7	1	3.3
อาชีพ				
ค้าขาย	2	6.7	0	0
แม่บ้าน	14	46.7	17	56.7
รับจ้าง	14	46.7	13	43.3
การตั้งครรภ์				
ครรภ์แรก	13	43.3	14	46.7
ครรภ์ที่ 2	12	40.0	9	30.0
ครรภ์ที่ 3	4	43.3	7	23.3
ครรภ์ที่ 4	1	3.3	0	0
การคลอด				
คลอดทางช่องคลอด	18	60.0	21	70.0
คลอดโดยการผ่าตัด	12	40.0	9	30.0

ข้อมูลส่วนบุคคล	กลุ่ม 1		กลุ่ม 2	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่				
3 เดือน	1	3.3	4	13.3
6 เดือน	15	50.0	14	46.7
1 ปี	2	6.7	0	0
2 ปี	12	40.0	12	40.0
ระยะเวลาเลี้ยงลูกด้วยนมแม่				
1 เดือน	30	100.0	30	100.0
2 เดือน	30	100.0	23	77.0
3 เดือน	29	97.0	20	67.0
4 เดือน	22	73.0	15	50.0
5 เดือน	13	43.0	12	40.0
6 เดือน	12	40.0	12	40.0

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของวิธีการติดตามเยี่ยมมารดาหลังคลอดต่ออัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	กลุ่มที่ 1 N (%)	กลุ่มที่ 2 N (%)	z	p
1 เดือน	0 (0.0)	7 (23.3)	3.030	>.05
2 เดือน	1 (3.3)	3 (10.0)		
3 เดือน	7 (23.3)	5 (16.7)		
4 เดือน	9 (30.0)	3 (10.0)		
5 เดือน	1 (3.3)	0 (0.0)		
6 เดือน	12 (40.0)	12 (40.0)		

P < .05

เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของวิธีการติดตามเยี่ยมมารดาหลังคลอดต่ออัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว พบว่า มารดาหลังคลอดซึ่งติดตามเยี่ยมโดยการเยี่ยมบ้านและติดตามเยี่ยมโดยทางโทรศัพท์ มีอัตราการเลี้ยงลูก

ด้วยนมแม่อย่างเดียวไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.082$)

การนำไปใช้

1. การเพิ่มอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ 6 เดือนให้สูงขึ้นควรจัดหลักสูตรสอนแม่ก่อนกลับบ้าน โดยเน้นในเรื่องการให้ความรู้ การฝึกปฏิบัติการบีบน้ำนมแม่จากเต้านม เพื่อใส่ภาชนะเก็บไว้ให้ลูกกินเมื่อแม่ไปทำงาน ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตนเพื่อให้นมแม่ยังคงมีเพียงพอที่จะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เมื่อไปทำงาน
2. การเยี่ยมมารดา ควรมีการติดตามเยี่ยมหลังคลอดจนถึง 6 เดือน อาจใช้การผสมผสานกันระหว่างการเยี่ยมโดยการเยี่ยมบ้าน และการเยี่ยมทางโทรศัพท์ ระยะเวลาในการเยี่ยมอาจปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม การประเมินกลุ่มเสี่ยงของมารดาและทารกใช้เป็นข้อมูลในการติดตามเยี่ยมได้
3. ช่วงเวลาที่แม่เริ่มไปทำงาน ควรเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด เพราะมีโอกาสที่แม่จะกลับไปเลี้ยงลูกด้วยนมผสมสูง ควรใช้การโทรศัพท์ติดตามให้เกิดประโยชน์
4. ควรให้ความรู้ คำแนะนำเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ แก่ผู้ช่วยเลี้ยงดูเด็ก เช่น ย่า ยาย ด้วย เพราะเป็นผู้มีส่วนช่วยให้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากอ้างประสบการณ์การเลี้ยงดูของตนเองในอดีตที่เลี้ยงเด็กด้วยน้ำข้าว และกล้วยบด
5. บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขควรช่วยกันสอดส่อง เฝ้าระวัง และปราบปราม เรื่องอาหารสำหรับทารกและเด็กเล็ก รวมทั้งผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด

สรุป

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่ามารดาส่วนใหญ่มีความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การติดตามเยี่ยมมารดาหลังคลอด โดยการเยี่ยมบ้านและการเยี่ยมทางโทรศัพท์ช่วยส่งเสริมให้อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สูงขึ้น และช่วยให้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้นานขึ้น

เอกสารอ้างอิง

1. กลุ่มนมแม่. ผลสำรวจการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. 2548. <http://www.nommae.org>
2. กลุ่มนมแม่. แม่ไทยส่วนใหญ่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ล้วน 12 เดือน. 2547. <http://www.nommae.org>
3. กลุ่มนมแม่. แม่ไทย 97% ตั้งใจเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. 2547. <http://www.nommae.org>
4. กลุ่มนมแม่. ย้ายสายสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. 2548. <http://www.nommae.org>
5. กลุ่มนมแม่. พ่อไทยยุคใหม่ ใส่ใจต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. 2547. <http://www.nommae.org>
6. กลุ่มนมแม่. พ่อย่า การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้สำเร็จต้องได้รับการสนับสนุนจากพ่อ. 2547. <http://www.nommae.org>
7. คลินิกนมแม่. สถิติการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โรงพยาบาลเจ้าพระยาบรมราช. 2548
8. ดุสิต สุจิรวรัตน์. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS for window. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทจุดทอง, 2540.
9. นงนุช บุญยเกียรติ. การสร้างกลุ่มสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพื่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้นานที่สุด. ใน : เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการวิทยากรแกนนำการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. 2547;1.
10. บวร งามศิริอุดม. คลินิกนมแม่กับแนวคิดใหม่. ใน : เอกสารการประชุมวิชาการนมแม่แห่งชาติ ครั้งที่ 1 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพฯ : 160-2.
11. พาณี จารุพันธ์ และสุดาพร วิราภกุล. การประเมินและดูแลมารดาหลังคลอด. การพยาบาลสูติศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : ยุทธรินทร์การพิมพ์, 2540:396-7.
12. วิณา เทียงธรรม และคณะ. ปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในเขตกรุงเทพมหานคร: การศึกษาเชิงคุณภาพ. ใน : เอกสารการประชุมวิชาการนมแม่แห่งชาติ ครั้งที่ 1 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพฯ : 2548:167-8.
13. ศิริชัย พงษ์วิชัย. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
14. ศิราภรณ์ สวัสดิ์วร และ โสภณ เอี่ยมศิริถาวร. ให้นมแม่อย่างเดียวแก่ทารกนาน 6 เดือน : ข้อเสนอแนะและคัดค้าน. ใน : เอกสารการประชุมวิชาการนมแม่แห่งชาติ ครั้งที่ 1 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพฯ:98-108.
15. ศูนย์นมแม่แห่งประเทศไทย. แผนยุทธศาสตร์การสนับสนุนการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. 2548;1.
16. สุวิมล ชีวมงคล. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. 2547. <http://www.nommae.org>